

MEDDELELSER

FRA

DET NORSKE MYRSELSKAP

Nr. 4

August 1937

35. årgang

Redigert av Det Norske Myrselskaps sekretær, dr. agr. Aasulv Løddesøl

FINNMARKS JORDMATRIKSEL.

Av professor J. Thunøes.

INTIL året 1787 bar det nuværende judisielle område **Finnmark fylke**, navnet **Vardøehuus amt**. Efter den tid blev det nuværende Troms fylke, som inntil da hadde tilhørt Nordlands amt som Senjen og Tromsøen fogderi, tillagt Vardøehuus amt. Men samtidig blev amtets navn forandret til **Finnmarkens amt**. Denne inndeling bestod inntil 1866. Da blev den søndre del (Senjen og Tromsø fogderi) fraskilt som eget amt — **Tromsø amt** —, mens resten av området, det egentlige **Finnmarken**, som altså bestod av fogderiene **Varanger, Tanen, Hammerfest** samt **Alten**, beholdt navnet **Finnmarkens amt**.

Hverken den gamle matrikkel av 1665 (natural skylden), matrikkel av 1818 (dalerskylden) eller matrikkelen av 1863 (marks skylden) omfatter **Finnmarken**. Årsaken var at på matrikuleringstiden i 1665 var, med undtagelse av **Sørøen**, all jord i **Finnmarken** betraktet som tilhørende staten. Men selv på **Sørøen** var staten medeier.

Inntil 1775 kunde de innbyggere som hadde tatt jord i besiddelse, ikke bli eiere av grunnen. Fra nu av blev boplassene regulert og nye utvist efter amtmannens bestemmelse, og jorden overdradd til eiendom gratis.

Eiendommen skulde være av den størrelse at den gav nok til en familie, eller «omtrent til 4 kvæg-høveders, eller for hvert høved, 8 fårs gresning og vinter-fo». Dessuten fulgte der med eiendommen rett til fiskeri i tilstøtende vassdrag, og eieren kunde også få utvist bjerkeved i statens skog.

Men idet at jorden blev utdelt gratis, blev der dog satt den betingelse at eiendommen blev bebygget. Blev den tillike lagt øde og uten beboere i minst 3 år, falt den tilbake til staten.

Staten var sterkt interessert i å få **Finnmarkens jord** tatt i bruk. Ved forordning av 20. august 1778 blev «prestene under 10 rdls. straf

pålagt ikke å ektevie noen ungkar, med mindre han fremviser et ham rettelig tilhørende jord-utdelingsbrev på de steder, hvor jord-inndelingen allerede er skedd, eller plassedel fra amtet på jordutvisning, enten av brukbar eng eller rydning til fast bopel — —.» (Ophevet 1796.)

Utmålingen foretokes ved faste landmålere. Dog ikke som geometrisk måling. Sådanne måling «vilde bli for vidløftig i dette klippefulde land». Men enhver boplass blir nøiaktig å beskrive «både av sitt beliggende og strekning efter kompasset, og ungefærlige mål, så og dens grenser efter naturlige eller av landmåleren settendes skjell og merker».

Der blev ansatt 2 landmålere, den ene i Østfinnmarken og den annen tillike med en assistent i Vestfinnmarken.

I Østfinnmarken blev utmålingen til visse boplasser ophevet på grunn av «de vanskeligheter som fløt av landets beskaftenhet, innbyggernes tenkemåte og omflakkende levemåte, den de ikke på den tid var å formå til å omveksle med fast bopel, så at jorddelingen vilde være unyttig». I Vestfinnmarken derimot gikk den frem og var fullført 1789. Der var da matrikulert 629 boplasser.

Samtidig med utmålingen blev jorden skyldlagt. Skyldverdien skulde beregnes efter det antall kjøer og får som året rundt kunde fødes på den utviste eiendom, og dette forhold blev direkte fastsatt som matrikkelskyld og således at det gikk 8 skyldfår på 1 skyldku.

Foruten matrikkelskylden kjøer og får, identifiseres de enkelte eiendommer ved matrikelnr. og løpenr. overensstemmende med landets almindelige matrikel av 1818.

Den kgl. resl. av 1775 avløstes av lov av 22. juni 1863. Fra nu av skal en del av jorden av hensyn til distriktets tarv ikke avhendes. Men den overflødig jord skal ikke som tidligere ordinært utdeles gratis. Den skal selges med påstående skog og stilles eieren til fri rådighet på samme måte som på andre steder i landet.

Opmålingsforretningen utførtes av lensmannen, eller om noen vedkommende forlangte det, av sorenskriveren samt 2 lagrettesmenn. Under forretningen skal jorden verdsettes og skyldlegges. Eiendommen gives norsk navn med det muligens gjengse lappiske eller kvenske tilføiet i parentes.

Jorden gives sådan utstrekning som administrator og lagretten efter egnens forhold finner passende til hjemmemark og utmark for en boplass. Den opmåles såvidt mulig sammenhengende samt fri for servitutter. Hvor utlegget ikke støter til naturlige grenser, skal grensene alltid være rette og betegnet ved solide, varige merker. Herunder kan administrator bestemme at grense i skog skal ophugges som gate.

Når forretningene (salgene) allikevel karakteriseres som i det hele planløst utført, «idet enhver fikk utmålt i den utstrekning han

ønskede», så må dette skyldes et høist forskjellig grunnsyn på jorddelingssystemet.

De nugjeldende bestemmelser på området er fastsatt ved lov av 22. mai 1902 med tilhørende reglement av 7. juli s. å.

For å få større fasthet i arbeidet bestemmes her at avhendelsen skal forberedes av en kommisjon med en av Kongen for hele Finnmarken beskikket formann, vedkommende lensmann og et medlem for herredet.

Arbeidet skal nu delvis støttes til kartlegning. Særlig værene og boplassen i forbindelse med regulering. Og kartene skal holdes å jour, således at enhver nymåling inntegnes.

De gamle eiendomsforhold i Finnmark har skaffet administrasjonen stort bryderi. Landmålerne fra 1775 og utover har sikkert tatt sitt arbeide meget letvint. Efter instruksen skulde jo boplassene utmåles, avmerkes og beskrives med angivelse av himmelretning og omtrentlige mål. Herved skulde man ha gode holdepunkter for utleggenes identifisering. Men papirene var dårlige, og arbeidet i marken enda verre. «Måling har kun undtagelsesvis funnet sted, avmerkning på selve stedet enda sjeldnere, og i almindelighet finnes kun angitt vedkommende jords omtrentlige beliggenhet i forhold til N. N.s hus eller N. N.s plass eller til «Skogen» som siden kan være bort hugget o. l.»

Den annen oppgave som det lå nær å ta sig av, var arronderingen av bruket. Men dette er visstnok for det meste helt oversett. «Hvert enkelt matr.nr. består der (Alten og Talvik) av omkring 10, enkelte av 20 smådeler, vidt adspredt og til dels uten grensebestemmelser. Landmåleren synes blindt å ha gitt efter for finnes forkjærlighet for utslåtter med tilsidesettelse av hjemjorden».

Panteregistret blev efterhånden også uklart. Det kom til å inneholde nr. «som sannsynligvis ikke eksisterer i virkeligheten, fordi de er ituklippede, dels ved partielle avhendelser i tidens løp, dels ved inndragninger under nye opmålinger, hvis bestyrere enten har vært uvitende om de gamle eiendommers utstrekning eller har betraktet deler av dem som falne i det frie — —». En mengde små jordlapper gikk også fra hånd til hånd som løsøre (uten skjøte, uten skylddeling).

Men forvirringen skyldes ikke alltid landmålernes arbeide. I tidens løp har eierne selv tatt sig av grensereguleringer, og hvor reguleringen er foretatt mot statens jord, har utleggene ofte fått en sådan størrelse og form at der er liten sammenheng mellem opmålingsforretningen og grensene i marken. Det var derfor sikkert en meget veltenkt ordning som blev innført i 1905, da jordsalgsformannen fikk pålegg om å efterse at merker og grenseskjell for privat-eiendommer mot statens jord og grunn er forsvarlig vedlikeholdt.

Forvirringen i eiendomsforholdene antok efterhånden sådanne dimensjoner at stillingen blev formelig uholdbar for den enkelte eien-

domsbesidder, og det blev omtrent ugjærlig å foreta nye utmålinger efter loven av 1863. Administrasjonen måtte da for alvor gripe inn. Dette førte til loven av 24. april 1869 som gir adgang til å nedsette en periodisk virkende kommisjon med myndighet til:

ved kjennelse å avgjøre retsstvistigheter, ordne skyldforholdene ved nyskyldlegging eller skyldens fordeling samt i forbindelse med forretningen foreta utskiftning når partene derom var enig.

Den første kommisjon nedsattes i 1870 og arbeidet i 2 somrer, og behandlet henved 2500 eiendommer, jordplasser og slåtter innen Alten, Talvik og Loppen, Øksfjord herreder.

Den annen kommisjon nedsattes i 1876 og behandlet i løpet av 8 år de fleste eiendommer innen Tana sorenskriveri.

I 1898 fulgte så den tredje kommisjon. Den hadde særlig å oppå og ordne grensene mellom statens furuskoger og private eiendommer i Alten. Den kom i berøring med 460 bruk.

Men hermed var saken langt fra bragt i havn. Jordsalgsfor-
mannen klager så sent som i 1911 over at det på de fleste steder i Talvik er temmelig umulig å foreta utmålinger før grensene for de eldre eiendommer er fastslått. Det er bare en brøkdel av eiendommene som er beskrevet i opmålingsforretning. Han anbefaler nedsettelse av en dømmende kommisjon. Også sorenskriveren slutter sig hertil, men han mener at også Alten må medtas.

I 1912 reiser så Finnmarks amtsting krav om en ny kommisjon til ordning av jordforholdene i Talvik og Loppen, Øksfjord.

Men departementet hadde ikke lyst på flere kommisjoner. Det mener at nu må man forsøke sig med en enkelt mann som får til opgave å ordne jordforholdene, først og fremst ved avslutning av forlik. Lykkes ikke det, har han å forberede saken ved tilveiebringelse av opplysninger, optagelse av kart o.s.v., så saken kan ligge godt til rette for senere avgjørelse.

Som jordkommissær blev i 1917 antatt sorenskriver Spilling i Alten. Sorenskriveren var helt optatt med dette arbeide i 2 somrer, og det fremgår av hans beretninger at det er foretatt opmåling av de behandlede eiendommer i stort omfang. I enkelte herreder er endog flere hundre eiendommer opmålt på en sommer.

Arbeidet er av største betydning for å bringe klarhet i jordforholdene både ved de forlik som blev avsluttet og ved de opplysninger som er tilveiebragt.

Det får kanskje klare sig med det som er gjort, men i 1920, da det var spørsmål om å innstille arbeidet, opplyses det «at der hos lensmennene henligger flere hundre ansøkninger om utmål som ikke kan imøtekommes, da grensene for de før utmålte og solgte eiendommer ikke er på det rene».

Her er noe galt med systemet, ti dette er den reneste fallitterklæring. Tenk om utskiftningsrettene skulde innstille enn forretning så snart der opstol tvist om grenser eller eiendomsforhold! Og hvorfor ikke gi jordsalgskommissjonen myndighet som en utskiftningsrett til under utmålsforretningen å fastslå grenser og eiendomsforhold med rettsvirkning. Der skal ikke stor forandring i jordsalgsloven for å få det innført. Og fagutdannede utskifttere som jordsalgsformenn har man jo hatt i de senere år.

Mens nyskyldlegging foretas av jordsalgskommissjonen under utmålingsforretningen, så blir skylddelinger fremdeles avholdt av det samme skjønn som utførte utmålingsforretningene efter loven av 1863, nemlig lensmannen eller sorenskriveren samt 2 skjønnsmenn. En ordning som Finansdepartementet mener kan bestå inntil videre, uaktet nevnte lov blev ophevet ved loven av 1902, idet den «må kunne betegnes som tilstrekkelig sikker sedvanerett».

Som målestokk for jordeiendommenes verdi sies det at den gamle skyldlegging har liten verdi. «Skyldleggingen i de forskjellige distrikter har foregått efter temmelig avvikende prinsipper, og den brukte skyldlegging i kjør og får kan ikke settes i noe forhold til landets almindelige matrikkel-skyld», heter det i en av amtmennenes beretninger.

Allikevel har man fra lang tid tilbake og inntil 1890 til orientering og til dels i statistikken satt 5 skyldkjør = 1 skylddaler = 2 skyldmark efter forholdet mellem daler og mark for landets samlede skyld. (For Troms fylke utgjør derimot skylddaleren 4 skyldmark.)

Matrikelkommissjonen av 1910 karakteriserer den finnmarkske matrikkel-skyld som uanvendelig som skattefordelingsgrunnlag. Den må «betraktes som aldeles antikvert». Men siden 1839 har den heller ikke gjort tjeneste som sådant fordelingsgrunnlag, idet eiendoms-skatt på de faste eiendommer — såvel til fylke som herred — da blev ophevet. Denne utskrives som personlige skatter. (Skattelovens § 1 og 3.)

Først i 1890 blev der foretatt en mere inngående beregning av forholdet mellem skyldkjør og landets almindelige skyld, som da var markskyld.

Matrikkel-skylden blev nu fastsatt efter forholdet mellem det sannsynlige utbytte av åkerbruk og fedrift i Troms og Finnmark fylker.

Dette var beregnet til:

I Troms fylke:

Åkerbruket	kr. 1,220,000.00
Fedriften	» 4,630,000.00

Kr. 5,850,000.00

I Finnmark fylke:

Akerbruketkr.	80,000.00
Fedriftenkr.	2,720,000.00

Kr. 2,800,000.00

Efter dette forholder Troms fylke sig til Finnmark fylke som 1000 : 479. Da Troms fylkes matrikkelskyld var 6870, faller der på Finnmark fylke 3291 mark. Imidlertid er dette tall så nær halvparten av skyldkjørenes antall (6868) at man valgte forholdet 2 kjøer = 1 mark til benyttelse i den offisielle statistikk.

I 1900 blev der foretatt en lignende beregning. Den gav forholdet 1000 : 470, og 2 skyldkjør = 1 skyldmark blev oprettholdt.

På grunnlag av jordbrukstellingen i 1917 blev der foretatt nye undersøkelser vedrørende beregningsgrunnlaget. Det viste sig da at forholdet måtte endres betydelig, nemlig til 3 kjøer = 1 skyldmark. Herved «falt» markskylden for 1920 med 1419 mark og fastsattes til 2338 mark.

Matrikkelens bevegelse i tiden 1813—1934.

År	De særskilt skyldsatte eiendommers		
	Antall	Matrikkelskyld	
		Skyldkjør	Skyldmark
1813	—	929	372
1845	1,090	1,436	574
1860	1,928	2,336	934
1875	4,853	5,230	2,092
1890	6,345	6,394	3,197
1900	7,185	6,868	3,434
1910	8,413	7,792	3,896
1920	9,836	8,514	2,838
1928	11,558	9,921	3,307
1931	12,550	10,290	3,430
1934	12,494	10,671	3,557

Den offisielle statistikk har ikke våget å gi noen gjennomsnittsverdi på matrikkelskylden i Finnmark. Og man har da kun sammenligningen med nabofylket Troms å holde sig til.

I 1875 var den gjennomsnittlige salgsværdi pr. skylddaler i de tilstøtende herreder Kvænangen og Skjærvøy kr. 1644.00. Regnet efter det dagjeldende forhold mellem skylddaler og skyldku blir skyldkuens verdi kr. 329.00.

For 1890 da man som nevnt foretok en beregning av forholdet mellom skyldkjør og skyldmark på et fastere grunnlag, vil man, når man legger de samme herreder til grunn, få skyldkuens salgsværdi

til kr. 321.00. Legger man derimot skyldmarkens verdi for hele Troms fylke til grunn, blir skyldkuens verdi kr. 628.00. I 1934 er skyldkuens verdi steget til 1,220 kroner, og den samlede verdi av de skyldlagte eiendommer i Finnmark blir omkring 13 millioner.

Av de ca. 10,000 skyldkjør i 1929 omfatter de 6900 de skyldsatte jordbruk. Da brukenes antall var 4,560, blir gjennomsnittsskylden pr. bruk 1,5 skyldku, svarende til 50 skyldøre. Samme år var innmarksarealet 91,109 dekar, og der faller således 20 dekar innmark pr. bruk, hvorav 4,5 er åkerland.

Jordpriser i 1930: Kroner pr. dekar.

Dyrket jord: Centralt beliggende 150 kr. Ellers 93 kr.

Udyrket, dyrkbar jord 25 kr.

Skog: Bedre mark 24 kr. Dårligere mark 12 kr.

Spørsmålet om å få Finnmark inn under landets almindelige matrikulering har flere ganger vært oppe. Men det var først matrikkelkommisjonen av 1910 som i sitt forslag: Om grunn-takster for utligning av eiendomsskatt — til avløsning av det nuværende system — optok forslaget for alvor.

Forinnen forslaget blev optatt til lov, blev forskjellige spørsmål forelagt de kommunale autoriteter i Finnmark. Det viser sig da at meningene nokså delte.

Et av spørsmålene til formannskapene lyder:

«Mener De at forholdene i Deres herred gjør det påkrevet at en ny matrikulering i tilfelle kommer til å omfatte også Finnmarks amt?»

Derpå svarer 11 herreder «Nei» eller «Ikke påkrevet». De øvrige 7 slutter sig omtrent helt til forslaget.

Finnmarks amtsutvalg finner ordningen «Neppe påkrevet», men slutter sig allikevel til forslaget, da det mener at «alle særbestemmelser for Finnmarken som ikke med tvingende nødvendighet tilsies av de lokale forhold, bør bortfalle». Grunnen i Finnmark bør matrikuleres «og gives skyld og betegnelse efter de ellers i riket gjeldende regler. Dette vil også ha interesse for lovgivningens — således også utskiftningens — anvendelse på jord i Finnmarken».

Det fremgår også av enkelte uttalelser at man var redd for å få en ny skatt. «Man synes også at matrikkelkatten ikke riktig høver, da halvparten av befolkningen er fjellfinner uten jord», heter det i besvarelsen fra en av fjellbygdene.

Kommisjonen kan ikke innse at der kan anføres noen avgjørende grunn mot at det nye matrikuleringssystem med periodiske grunn-takster også gjøres gjeldende for Finnmark. Fra eldre tid står Finnmark ennå i en særstilling, et forhold der i nasjonal henseende ikke er uten visse betenkeligheter. Man må ikke gi næring for den opfatning at Finnmark er likesom et appendiks for sig.

Stortingets finanskomitee slutter sig til forslaget om at Finnmark medtas. Imidlertid var en sterk minoritet i komiteen uenig i det

nye matrikuleringsssystem for landet på flere punkter. Minoriteten ser matrikkelskatten som en særskatt på jordbruket, og skal man nu bygge denne skatt på periodiske takster, vil man komme til å ligge under for de skiftende strømninger. Den vil dog anbefale at matrikkelen, så snart skje kan, optas til revisjon, men etter det gamle system med tjenestetid til den faller for alderen. Og dette grunnsyn seiret i Odelstinget med 75 mot 30 stemmer. Men ennå ligger det gamle system å venter på «så snart skje kan».

VÅRE MYRERS KVALITET.

HVILKE MYRER BØR GRØFTES TIL SKOG?

Av dosent, dr. Hans Glømme.

ENKELTE egenskaper ved myrjorden er av spesiell betydning for utnyttelsen. Med hensyn til utnyttelse med skogproduksjon for øie er omfattende undersøkelser utført ved Statens Skogforsøksanstalt i Sverige, særlig av *Malmström*. Hans resultater vil også i det vesentlige passe under våre forhold, og skal derfor kort resumeres.

Til en viss grad kan man på forhånd bedømme myrjordens skikkethet for skogproduksjon etter grøfting. Noen myrer har gunstige jordsmonnsforhold og kan lett bringes i produktiv stand ved grøfting. Andre er ugunstige. De kan f. eks. være meget næringsfattige eller ha en slik struktur at de ikke kan tørrlegges uten med store utgifter og etter lang tids forløp.

Noen myrer ligger innen gunstige, varme og nedbørfattige strøk, andre i kolde, nedbørrike. Disse klimatiske ulikheter spiller en meget stor rolle for myrenes produksjonsevne etter tørrlegging. Stor nedbør er således alltid ugunstig for myrenes utnyttelse i planteproduksjonens tjeneste, dels på grunn av vanskeligheter med avvanningen, dels ved den uheldige biologiske innflytelse den store nedbør har på myrjorden.

Jordsmonnets virkning på plantevekstens trivsel står særlig i forbindelse med: Jordens fysiske egenskaper, den næringsinnhold samt forekomst av skadelige stoffer.

Myrjordens fysiske forhold er av overordentlig stor betydning for dens skikkethet for planteveksten. På de fysiske forhold beror det hvor effektivt myren kan avgrøftes, slik at luft kan komme ned i jorden. Dette er nemlig betingelsen for at planterøtene kan utbre sig og ånde, og likeså for at omsetning og dermed næringsfrigjørelse kan komme i stand. Av denne grunn blir myr